



Brüssel, 15.9.2014
COM(2014) 575 final

KOMISJONI TEATIS NÕUKOGULE JA EUROOPA PARLAMENDILE

Euroopa teadusruum

2014. aasta eduaruanne
{SWD(2014) 280 final}

1. SISSEJUHATUS

Euroopa teadusruum kui oluline teadmiste loomise edendaja

Euroopa Ülemkogu kiitis 2000. aasta märtsis heaks Euroopa teadusruumi (ERA) eesmärgi, mille aluseks on 2007. aasta Lissaboni leping. Eesmärk on luua „maailmale avatud ja siseturul rajanev ühendatud teadusruum, kus teadlased, teaduslik teave ja tehnoloogia vabalt liiguvad ning mille kaudu liit ja liikmesriigid tugevdavad oma teaduslikku ja tehnoloogilist baasi, konkurentsivõimet ja võimet üheskoos lahendada suuri probleeme”¹.

2011. aastal kutsus Euroopa Ülemkogu teemaga ELi, liikmesriikide ja sidusrühmade tasandil seotuid üles kõrvaldama allesjäänud puudujäägid ning viima ERA rajamine 2014. aastaks lõpule, et luua tõeline teadmiste, teadustegevuse ja innovatsiooni ühtne turg.

2012. aasta teatises „Euroopa teadusruumi partnerluse tugevdamine tipptaseme ja kasvu saavutamiseks”² (edaspidi „ERA teatis”) esitati viis tegevusprioriteeti: tulemuslikumad riiklikud teadussüsteemid, optimaalne riikideülene koostöö ja konkurents, avatud tööturg teadlastele, sooline võrdõiguslikkus ja soolise aspekti arvestamine teadustegevuses ning teaduslike teadmiste optimaalne liikumine, neile juurdepääs ja nende siire, sh digitaalse ERA kaudu. Selle partnerluse täiendamiseks võttis komisjon 2012. aastal vastu veel kaks teatist: „Teadusinfo paremini kättesaadavaks: rohkem kasu avaliku sektori investeeringutest teadustegevusse”³ ning „ELis tehtava rahvusvahelise teadus- ja innovatsioonikoostöö parandamine ja keskendamine: strateegiline lähenemisviis”⁴.

ERA põhimõtted on täielikult lõimitud strateegia „Euroopa 2020” juhtalgatusse „Innovatiivne liit”, et soodustada majanduskasvu ja töökohtade loomist.

Jätkuna ERA 2013. aasta eduaruandele on käesolevas aruandes võetud kokku ERA rajamise lõpuleviimisel tehtud edusammud ning juurde lisatud komisjoni talituste töödokumendis „Faktid ja arvud” (edaspidi dokument „Faktid ja arvud”) on esitatud üksikasjalikum analüüs.

Arvestades ERA siseturu mõõdet ja mõju teadusesse ja innovatsiooni investeerimisele, on käesolev aruanne ühtlasi koostatud vastusena liikmesriikide poolt 2014. aasta juuni Euroopa Ülemkogu kohtumisel kokku lepitud dokumendile „Liidu strateegiline tegevuskava muutuste aegadel”, eriti selle prioriteedile „Töökohtade, majanduskasvu ja konkurentsivõime liit”.

2. ERA TEISE EDUARUANDE PÕHIJÄRELDUSED

2014. aasta eduaruandes on esitatud ülevaade ERA prioriteetide elluviimisel kõigis liikmesriikides ja teatavates assotsieerunud riikides⁵ tehtud edusammudest. 2013. aasta eduaruandes esitati ülevaade poliitilisest taustast, astutud sammudest ja esimestest saavutustest. 2014. aasta eduaruandes on tutvustatud riikides võetud uusi ja ajakohastatud meetmeid ning esimest korda on neid võrreldud sellega, kuidas rakendavad teadusuuringuid

¹ COM(2012) 392(final).

² Sama.

³ COM(2012) 401(final).

⁴ COM(2012) 497(final).

⁵ Nimelt Šveits, Norra, Island Serbia, Montenegro ja Türgi.

rahastavad ja neid tegevad organisatsioonid riikides ERA meetmeid, mida on siin samuti esmakordselt kirjeldatud.

2.1. Tulemuslikumad riiklikud teadussüsteemid

Teadusuuringute ja innovatsiooni strateegia väljatöötamise ja vastava poliitikakujundamise kvaliteedi parandamine on üks kolmest reformi tegevussuunast, mille Euroopa Komisjon määras kindlaks teatistes „Teadusuuringud ja innovatsioon kui tulevase majanduskasvu allikad”⁶ eesmärgiga tõhustada teadusuuringutele ja innovatsioonile tehtavaid avaliku sektori kulusi. Dokumendis „Faktid ja arvud” on näidatud, et riiklikud teadussüsteemid on viidud ERA prioriteetidega suuremasse kooskõlla. Praktiliselt kõigis liikmesriikides on võetud vastu riiklik teadusuuringute ja innovatsiooni strateegia.

Liikmesriikide vahel esineb ikka veel suuri erinevusi selles, kuidas teadusuuringute jaoks rahalisi vahendeid eraldatakse. Konkurentsi- ja projektpõhine rahastamine toimub küll kõigis liikmesriikides, kuid selle ulatus varieerub riigiti märkimisväärselt⁷. Vastastikuseid eksperdihinnanguid kasutatakse kõigis liikmesriikides. Samas aga puuduvad rahvusvaheliste vastastikuste eksperdihinnangute põhimõtete kokkulepitud standardid.

Ka asutuste tulemuste hindamise sidumine nende rahastamisega on võimas vahend konkurentsi suurendamiseks teaduses ja riikide kulusi tõhustamiseks. Kuigi 12 liikmesriiki on teatanud asutuste tulemustepõhise rahastamise poliitika kehtestamisest, rakendatakse seda põhimõtet tegelikult veidi ulatuslikumalt – nimelt 16 liikmesriigi rahastamisasutuste poolt⁸.

2.2. Optimaalne riikideülene koostöö ja konkurents

Suurte probleemide lahendamine üheskoos

Liikmesriikides on hakatud tegema suuremat riikideülest koostööd programmide tasandil ning see on riikliku strateegia osa 16 liikmesriigis. Ühise kavandamise algatused aitavad järjest rohkem viia riiklikud programmid ja tegevused kooskõlla ELi tasandi ühiste tegevuskavadega, mille eesmärk on lahendada ühiskonnaprobleeme. Mitmes liikmesriigis on hakatud koostama riiklikke tegevuskavasid ja strateegiaid, mis on seotud ühise kavandamise algatustega, milles nad osalevad. Eesmärk on tugevdada riikide orienteeritust ühise kavandamise algatuste strateegilistele teadusuuringute kavadele.

Ka poliitilistes eesmärkides suureneb strateegiline tähelepanu rahvusvahelisele koostööle. Üheksa liikmesriiki on ette näinud erisätted rahvusvahelise teaduskoostöö edendamiseks.

Teadustaristu

Teadustaristu arendamiseks ja kasutamiseks on 22 liikmesriiki vastu võtnud riiklikud teadustaristu tegevuskavad. Neist viit on pärast 2013. aastat ajakohastatud. Riiklikes tegevuskavades ei ole siiski alati märgitud seoseid Euroopa teadustaristu strateegiafoorumi

⁶ COM(2014) 339(final).

⁷ Aruande „Faktid ja arvud” osa „Competition for public funding”.

⁸ Veelgi enam, peaaegu 70 % ERA 2014. aasta uuringus osalenud asutustest kuuluvad organisatsioonidesse, mille rahastamine on seotud asutuste hindamisega.

(ESFRI) tegevuskavaga ega rahaliste kohustustega, mis on võetud nimetatud strateegiafoorumil kindlaks tehtud teadustaristute ja muude maailmatasemel teadustaristute arendamiseks.

Vähemalt 60 % ESFRI tegevuskavva kuuluvate projektide lõpuleviimine ja kasutuselevõtmine 2015. aastaks on käeulatuses⁹. Konkurentsivõime nõukogu kiitis mais 2014 heaks ESFRI tegevuskavva kuuluvate projektide viimase prioriseerimise, mis võimaldab liikmesriikidel ja komisjonil selle eesmärgi saavutamist täiendavalt toetada.

Euroopa teadusuuringute infrastruktuuri konsortsiumit (ERIC) käsitleva määruse jõustumine 2009. aastal võimaldas luua ühiselt seitse Euroopale huvi pakkuvat teadustaristut ning neid töös hoida. Väljavaade, et 2015. aastaks võib see arv jõuda umbes viieteistkümneni, on märk tegevuse hoogustumisest.

2.3. Avatud tööturg teadlastele

Doktorikraadi saanute arv ELis suureneb, kuid tõendid näitavad, et neil puuduvad sobivad oskused tööks väljaspool teadusasutusi¹⁰. Kui liikmesriigid ja asutused järgivad 2011. aastal vastuvõetud innovatiivseid doktoriõppe põhimõtteid, aitab see teadlastel omandada uusi oskusi ja suurendab nende tööalast konkurentsivõimet, eriti väljaspool teadusasutusi. Ehkki 45 % ELi teadlastest töötab erasektoris, on vaid 10 % doktorikraadi omanikest enda sõnul saanud õpet intellektuaalomandiõiguste ja ettevõtluse alal¹¹. Mõnes liikmesriigis on kasutatud olemasolevaid struktuurifonde uute doktoriõppe struktuuride kaasrahastamiseks. Avatud värbamine aitab teadusasutustel tööle võtta parimaid teadlasi kõigilt karjäärietappidelt ning soodustab tõhusat geograafilist liikuvust. Liikuvad teadlased mõjutavad teadussaavutusi peaaegu 20 % rohkem kui need, kes ei ole kunagi välismaal elanud¹².

Tõendid näitavad, et avatus ja innovatsioon käivad käsikäes, st avatud ja köitvate teadussüsteemidega riikides¹³ on innovatsioonitulemused väga head.

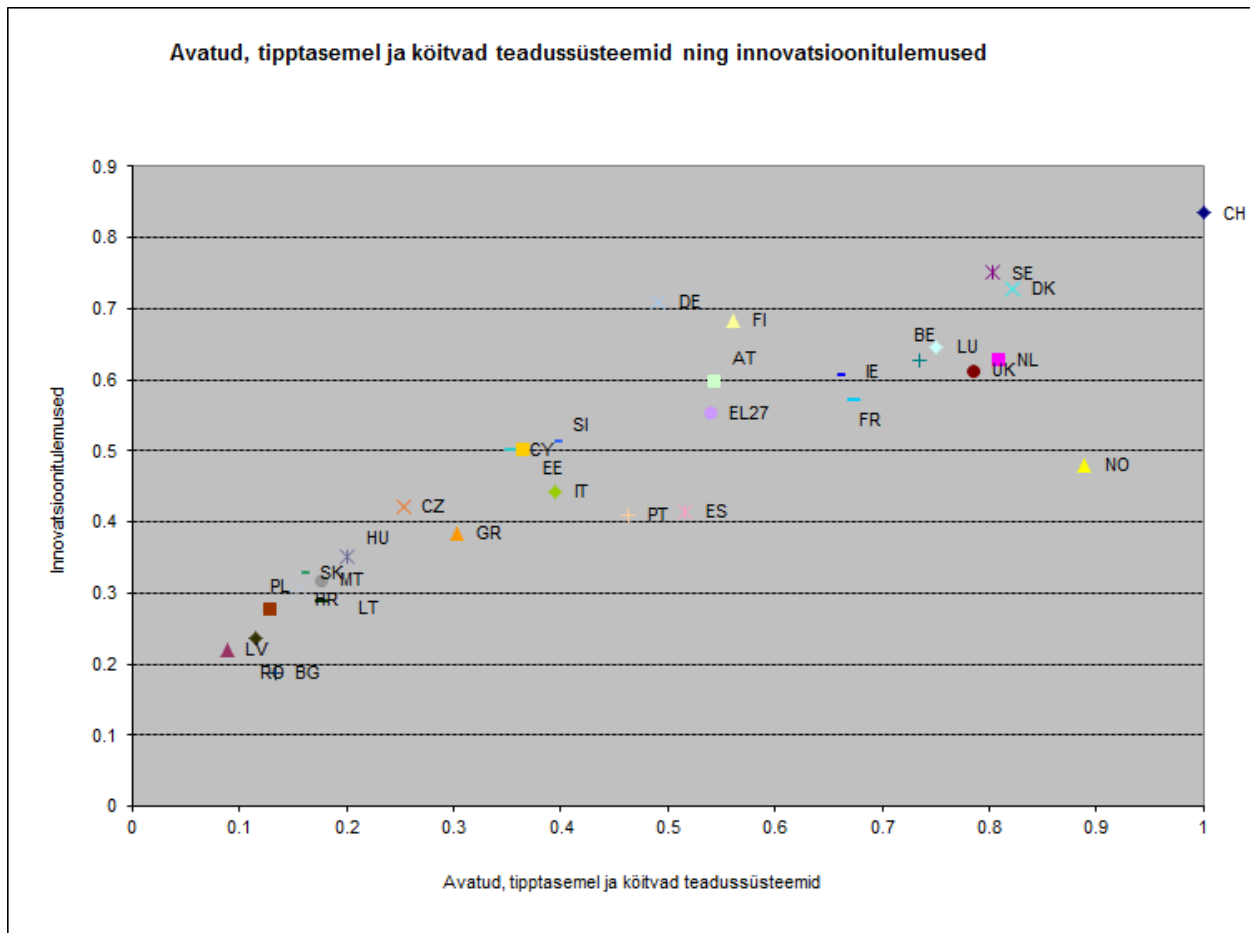
⁹ Kooskõlas juhtalgatuse „Innovatiivne liit” viienda kohustusega.

¹⁰ Uuring „MORE 2” (http://ec.europa.eu/euraxess/pdf/research_policies/more2/Final%20report.pdf).

¹¹ Uuring „MORE 2”. Järjest levinum on vaade, et tänapäeval koolitatakse doktorikraadi omanikke mitte üksnes teaduskarjääri jaoks, vaid et nende töökarjäär kujuneb üha rohkem väljaspool akadeemilist maailma. See nõuab uue keskkonnaga kohanemise suutlikkust, uute oskuste arendamist, aga ka õige õppe saamist.

¹² Dokumendi „Faktid ja arvud” osa „Open, transparent and merit based recruitment of researchers”.

¹³ Võttes aluseks juhtalgatuse „Innovatiivne liit” tulemustabeli järgmised kolm näitajat: rahvusvaheliste teaduslike koostööväljaannete arv, 10 % maailma enim tsiteeritud teadusväljaannete hulgas olevad teadusväljaanded ja kolmandatest riikidest pärit doktorantide arv.

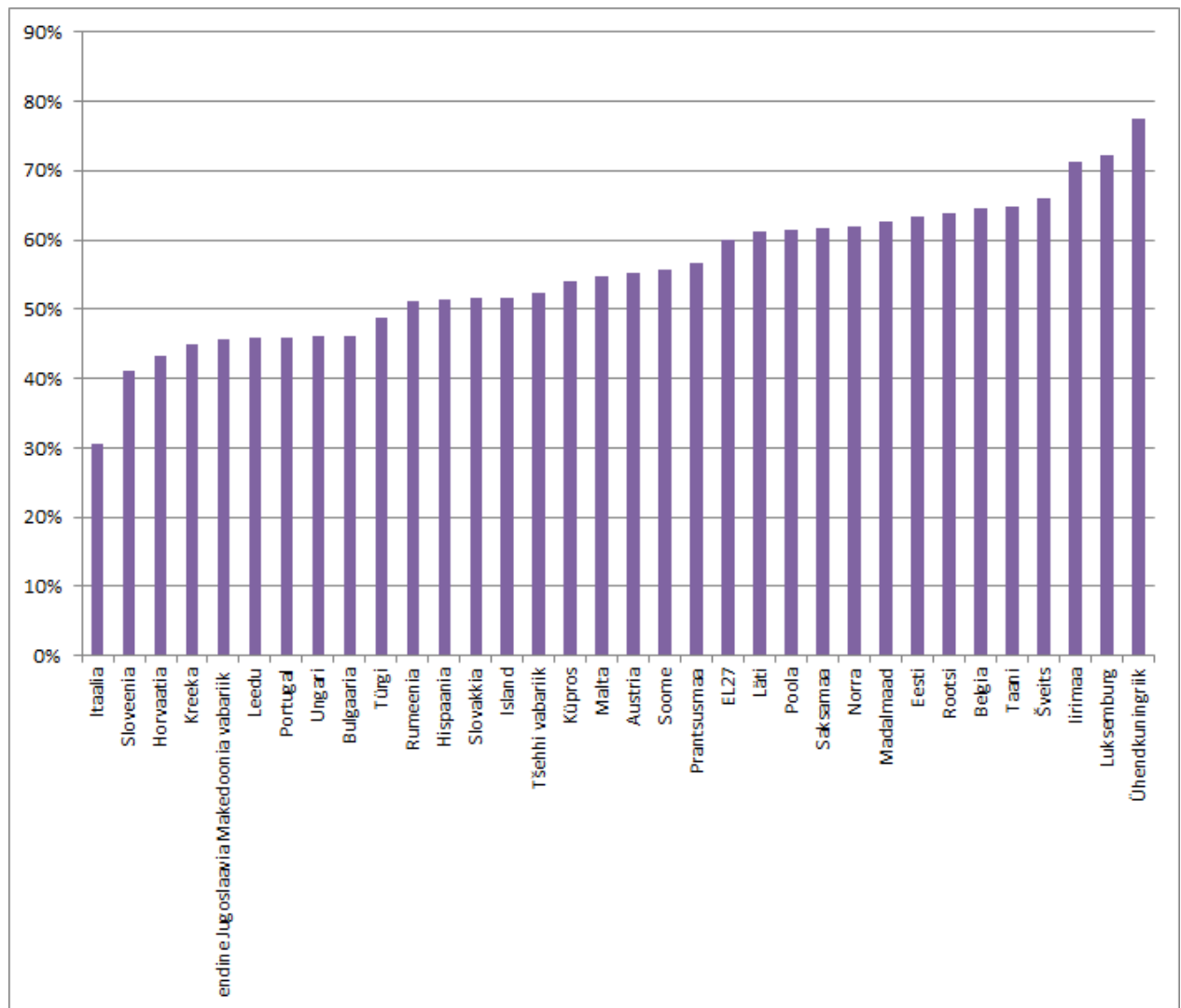


Allikas: teadusuuringute ja innovatsiooni peadirektoraadi arvutused juhtalgatuse „Innovatiivne liit” 2014. aasta tulemustabeli alusel.

Liikmesriigid leppisid kokku,¹⁴ et loovad koostöös sidusrühmadega töörühma, et koostada heade tavade põhjal töölevõtjatele juhend avatud, läbipaistva ja tulemuspõhise värbamise kohta. Andmete kohaselt on mõnes liikmesriigis, nt Austrias, Itaalias ja Poolas kehtestatud siseriiklikud õigusnormid, mille järgi tuleb kõik avalik-õiguslikes teadusasutustes olevad vabad töökohad välja kuulutada mõnel rahvusvahelisel teadustöökohtade veebisaidil, nt EURAXESS Jobs¹⁵. Aastal 2013 kuulutati juhtivate teadustöökohti kuulutavate portaalide koostöös veebisaidil EURAXESS Jobs välja rohkem kui 40 000 teadustöökohta enam kui 7 500 teadusasutuses. Siiski erinevad avatud värbamise tavad liikmesriigiti endiselt märkimisväärselt. Vt allpool esitatud graafik.

¹⁴ Euroopa teadusruumi ja innovatsiooni komitee (ERAC) vastastikuse õppe seminaril 2014. aastal.
¹⁵ jobs.euraxess.org

Selliste ülikoolides töötavate teadlaste osa, kes on rahul sellega, kuidas nende ülikool kuulutab üldsusele välja ja teeb teatavaks vabasid teadustöökohti, Euroopa, 2012 (protsentides).



Allikas: Uuring „MORE 2”.

2.4. Sooline võrdõiguslikkus ja soolise aspekti peavoolustamine teadustegevuses

Riikide, Euroopa ja rahvusvahelises poliitikas, aga ka teadusorganisatsioonides on hakatud teadus- ja innovatsioonivaldkonnaga seotud sooküsimusi järjest rohkem arvesse võtma. Üksikutele naisteadlastele suunatud nn pakkumispoolseid algatusi täiendatakse üha rohkem nn nõudluspoolsete algatustega, mille eesmärk on teadusorganisatsioone institutsiooniliselt muuta ja saavutada seega pikemaajalist struktuurilist mõju. Konkreetsed seadused ja/või riiklikud strateegiad soolise võrdõiguslikkuse kohta avaliku sektori teadusuuringutes on vastu võetud rohkem kui pooltes liikmesriikides. Dokumendis „Faktid ja arvud” on näidatud oluline seos teadusorganisatsioonides võetud meetmete (sh soolise võrdõiguslikkuse kavade) ning

institutsioonilisi muutusi edendavate riiklike seaduste, strateegiate ja/või stiimulite olemasolu vahel¹⁶.

Muutused toimuvad aga liiga aeglaselt ja riikide vahel on endiselt palju erinevusi. Sooline erapoolikus karjääriredelil, soolise tasakaalu puudumine otsustamisega seotud töökohtadel ja soolise mõõtmise puudumine teadusprogrammides on endistviisi ühine probleem. Vaja on suuremaid ühispingutusi ja süstemaatilisemat strateegiat Euroopa teadussüsteemi pikemaajaliseks institutsiooniliseks muutmiseks.

2.5. Teaduslike teadmiste optimaalne liikumine, neile juurdepääs ja nende siire, sh digitaalse ERA kaudu

Avatud juurdepääs väljaannetele ja andmetele

Üha enam ülikoole, teaduskeskusi ja rahastamisasutusi kõikjal Euroopas toetavad avatud juurdepääsu teadustulemusi sisaldavatele väljaannetele ja andmetele. Sidusrühmade organisatsioonid on väga aktiivselt osalenud ERA sidusrühmade platvormis, mis loodi 2012. aasta teatise tulemusel. Seni on 20 liikmesriiki võtnud konkreetseid meetmeid, et toetada avatud juurdepääsu teadusväljaannetele, kuid üksnes viies liikmesriigis on olemas erisätted, milles käsitletakse avatud juurdepääsu teadusandmetele. Liikmesriikides on Euroopa teadusruumi ja innovatsiooni komitee raames pööratud eritähelepanu teadusandmete taaskasutamisele, millele on ikka veel mitmesuguseid tegelikke ja tajutavaid tõkkeid, mis võivad muu hulgas olla õiguslikud, tehnilised, rahalised, usaldusega seotud või sotsiaalkultuurilised.

Riikide poliitikameetmed, algatused ja tavad on aga ikka veel killustatud ning mõni neist ei peegelda korralikult ELis kasutatavat avatud juurdepääsu määratlust¹⁷.

Teadmussiire ja avatud innovatsioon

Liikmesriikides jätkatakse riiklike teadmussiirde strateegiate koostamist ja elluviimist. Seda tehakse peamiselt, parandades teadmussiirdega seotud tegevuse tunnustamist ja professionaalsemaks muutmist, tugevdades teadmussiirdekeskuste rolli ning võttes meetmeid, millega hõlbustada akadeemiliste ja tööstusringkondade, sh VKEde suhtlust ning strateegiliste partnerlussuhete ja ühiste teaduskavade loomist nende vahel. See võimaldab teadustulemusi turul paremini kasutusele võtta. Ehkki enamikes liikmesriikides on teadmussiirde toetamiseks kehtestatud tugevad poliitikameetmed, ei kaasne pooltes liikmesriikides sellega rahalist toetamist.

Digitaalne ERA

¹⁶ Aruande „Faktid ja arvud” osa „Gender equality and gender content in research”.

¹⁷ Avatud juurdepääsu võib määratleda kui internetijuurdepääsu võimaldamist teadusinfole, mis on lugejale tasuta. Teadus- ja arendustegevuse kontekstis tähendab avatud juurdepääs tavaliselt juurdepääsu teadusinfole, mis hõlmab kahte põhikategooriat: vastastikuse eksperdihinnangu saanud teadusartiklid (mis on avaldatud akadeemilistes ajakirjades) ning teadusuuringute andmed (väljaannete aluseks olevad andmed ja/või töötlemata andmed).

Taristuid, millega tagada, et kõigil oleks võimalik teadmistele juurde pääseda ja neid kasutada tänu avatud juurdepääsule avaliku sektori vahenditest rahastatud teadustulemustele, ei ole kogu Euroopas asjakohaselt arendatud. Ressursitõhususe huvides peaksid liikmesriigid kiirendama tegevust, et oma jõud ühendada ning rakendada senise töö põhjal ühisstrateegiaid, et kasutada võimalikult hästi ära asutuste, riikide ja teadusharude põhistes andmetaristutesse juba tehtud investeeringuid¹⁸. See võiks hõlmata ka mittekommertslike avatud juurdepääsuga andmete avaldamise võimaluste edendamist.

2.6. Valdkonnaülesed küsimused: rahvusvahelise mõõtmise peavoolustamine kõikides ERA prioriteetides

ERA arendamisel on väga tähtis võtta kõigis selle prioriteetides arvesse rahvusvahelist mõõdet. Nii kindlustab Euroopa endale koha üleilmse teaduseesrindlasena, meelitab ligi ja hoiab siin parimaid teadlasi, säilitab oma konkurentsivõime ning võimaldab edasist koostööd üleilmsete teaduspartneritega.

2.7. ERA meetmete rakendamine

ERA-d ei saa rakendada ainult ühel viisil. ERA rakendamise kiirus ja tase sõltuvad suuresti riigi oludest ning seda soodustavad liikmesriikide sihipärased meetmed.

ERA rakendamine varieerub teadusorganisatsioonide hulgas. Dokumendis „Faktid ja arvud” on esitatud andmed organisatsioonide kohta, mis on rühmitatud vastavalt sellele, kuidas nad rakendavad 2012. aasta teatise kohaseid ERA meetmeid¹⁹. Kindlaks on tehtud kaks põhirühma: ERA meetmeid rakendavad organisatsioonid (kes on juba rakendanud enamuse ERA meetmeid) ja ERA meetmeid piiratud määral rakendavad organisatsioonid (kes neid meetmeid ei ole rakendanud või on seda teinud vaid piiratud määral). Analüüsitulemused näitavad, et ERA meetmeid rakendavad asutused on valdavalt enamikus liikmesriikides, v.a seitsmes (kus osakaal on sarnane või ülekaalus on ERA meetmeid piiratud määral rakendavad organisatsioonid). Väikesed organisatsioonid²⁰ paistavad ERA meetmeid rakendavat harvem kui suured organisatsioonid²¹.

Ka ERA meetmete rakendamise tase nendes rühmades on erinev. Näiteks on allpool toodud jooniselt näha, et peaaegu 90 % ERA meetmeid rakendavatest organisatsioonidest lisavad vabade töökohtade kuulutustesse sageli miinimumnõuded. ERA meetmeid piiratud määral rakendavatest organisatsioonidest teevad seda aga alla pooled. Dokumendis „Faktid ja arvud” esitatud analüüs näitab ka seda, et isegi ERA meetmeid rakendavad organisatsioonid peaksid tegema rohkemat. Näiteks annavad vaid pooled sellised organisatsioonid oma vabadest töökohtadest teada veebisaidil EURAXESS.

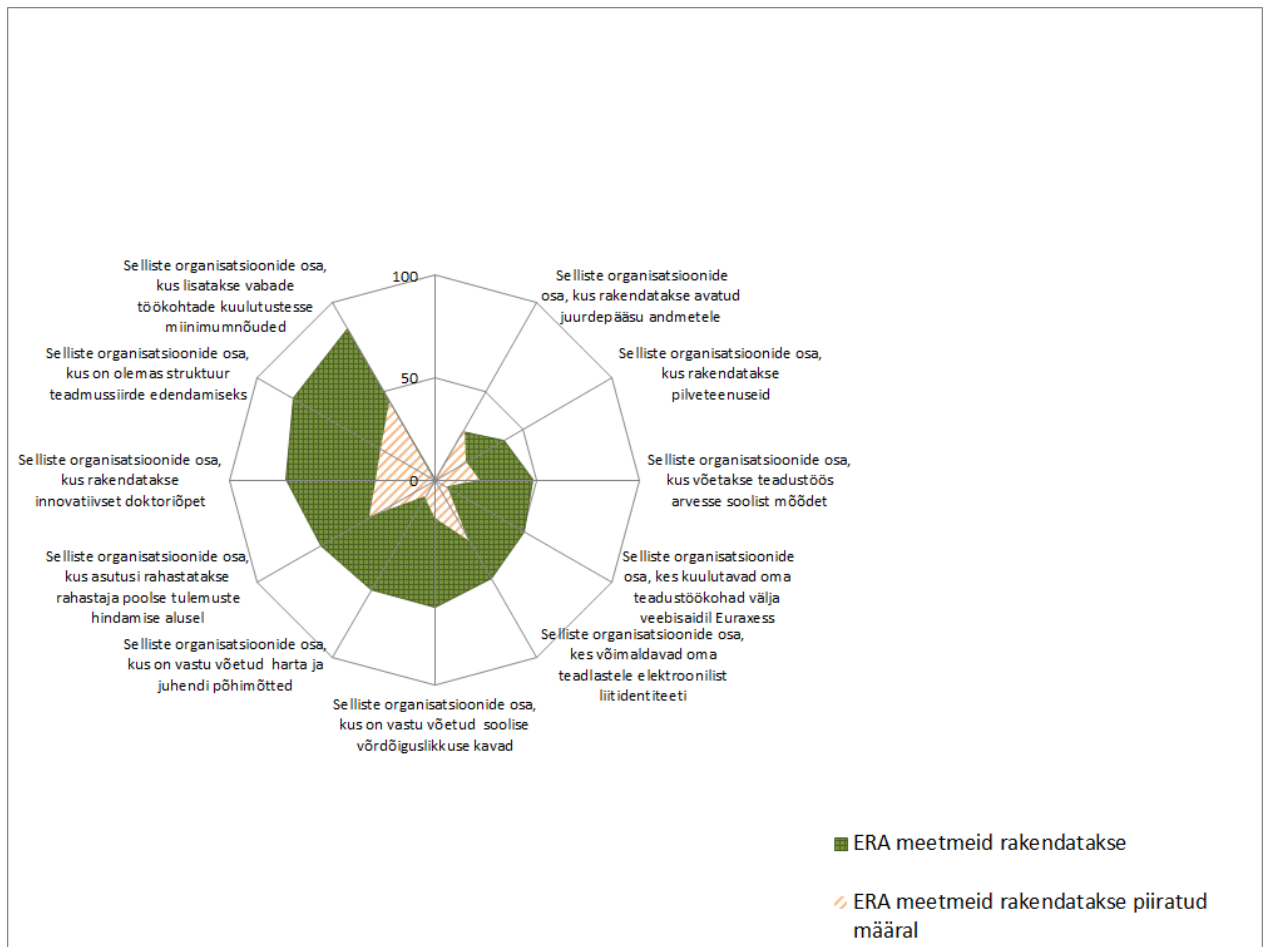
Kahes kõige tähtsamal organisatsioonide rühmas olevate selliste organisatsioonide osa, kus rakendatakse mõnda ERA meetet.

¹⁸ COM(2012) 401(final).

¹⁹ Arvessevõetud meetmed ei ole omavahel seotud. Analüüsis võeti arvesse vaid meetmeid, millel on kaal ERA rakendamisel.

²⁰ St alla 300 teadlase ülikoolides ja 100 teadlast teadusasutustes.

²¹ Aruande „Faktid ja arvud” osa „Why ERA?”.



Allikas: ERA 2014. aasta uuring.

Lõpuks väärrib märkimist, et ERA meetmeid rakendavatesse organisatsioonidesse kuuluvatelt teadlastelt pärineb tavaliselt rohkem kirjutisi ja patenditaotlusi, mida peetakse majanduskasvu saavutamist ja töökohtade loomist toetavateks teguriteks.

2.8. ERA rajamise lõpuleviimine

ERA teatises määrati kindlaks neli ERA rajamise lõpuleviimise tingimust: liikmesriikide reformid kõigis ERA prioriteetvaldkondades, ERA teatises kirjeldatud prioriteetide kiire elluviimine teadusuuringute sidusrühmade hulgas, suurem komisjoni toetus riikide ERA alastele poliitikameetmetele ning läbipaistev seire.

Liikmesriikidel on ERA reformide tegemisel riikide tasandil põhiroll ning nad toetavad reformide elluviimist teadusuuringuid rahastavate ja tegevate organisatsioonide poolt. Järjest rohkem liikmesriike kaasab ERA reforme oma riiklikesse reformiprogrammidesse – 2014. aastal sisaldas ERA meetmeid 19 riiklikku reformiprogrammi, samas kui 2013. aastal oli neid vaid 11 programmis. Liikmesriigid on Euroopa teadusruumi ja innovatsiooni komitee (ERAC) raames otsustanud alustada alates 2014. aastast tööd ühise aruandlussüsteemi loomiseks, mis toimiks Euroopa poolaasta kontekstis ja mille abil käsitletak edasistel aastatel järjepidevalt ERA prioriteete. Liikmesriigid võtsid 2014. aasta veebruaris konkurentsivõime nõukogus kohustuse koostada 2015. aasta keskpaigaks ERA Euroopa tasandi tegevuskava,

millest lähtudes rakendatakse liikmesriikides ERA reforme. Mõnes liikmesriigis on hakatud koostama riiklikke ERA tegevuskavasid, et kiirendada ERA rakendamist ning tagada, et Euroopa oleks maailmas konkurentsivõimeline ja ligitõmbav²².

Sidusrühmade organisatsioonid on vastastikuse mõistmise memorandumid ja ühisavaldused põhjal ning sidusrühmade platvormi kaudu ERA prioriteetide olulised elluviijad. Nad propageerivad ERA-d oma liikmete hulgas²³. Üks näide sidusrühmade toetusest ERA eesmärkidele on sidusrühmade platvormi üleskutse oma liikmetele osaleda aktiivselt teadlaste personalistrateegia (HRS4R) protsessis.

Euroopa tasandil on kasutatud raamprogramme ERA poliitika rakendamiseks ja ERA alustalade loomiseks. Komisjon toetab liikmesriike ja teadusuuringute sidusrühmi selles tegevuses mitmesuguste meetmete kaudu, nagu meede „ERA-Net Cofund”, artikli 185 kohased algatused, ühine kavandamine, EURAXESS ning valdkonnaülesed küsimused. Näiteks on programmi „Horisont 2020” toetuslepingu näidises sätestatud toetusesaaja kohustus teha kõik võimalik Euroopa teadlaste harta ja teadlaste töөлövõtmise juhendi rakendamiseks²⁴. Lisaks peavad toetusesaajaid võtma kõik meetmed, mis on vajalikud meeste ja naiste võrdsete võimaluste edendamiseks ning soolise tasakaalu tagamiseks kõigil tasanditel²⁵.

Euroopa Komisjon on tihedas koostöös liikmesriikidega ja sidusrühmade platvormi toetusel välja töötanud **ERA järelevalvemehhanismi (EMM)**. Sellest mehhanismist on saamas ERAGA seotud poliitika kujundamise tähtis komponent. Mehhanism aitab jälgida, mil määral liikmesriigid, teadusuuringute rahastajad ja teadusasutused toetavad ja rakendavad ERA-d.

ERA partnerluses osalejate töö on seni osutunud edukaks ja ERA rajamise lõpuleviimiseks vajalikud tingimused on nüüd loodud. Kuid ERA, nagu ka siseturu rajamise lõpuleviimine on järkjärguline protsess. Kõigi ERA partnerluses osalejate pühendumus on ERA rakendamise kiirendamisel esmatähtis tegur. Praegu erineb rakendamine nii liikmesriigiti kui ka teadusuuringute rahastamise ja nende tegemise tasandil. Nende osaliste tegevuse kvaliteedist sõltub väga palju see, kas nende kohustuste täitmine toob ühiskonnale kaasa tuntavat ja mõõdetavat kasu.

3. EELSEISVAD ÜLESANDED

ERA rakendamine

Rakendamiseks on tarvis teha rohkem tööd. 2015. aasta keskpaigaks koostatakse ERA Euroopa tasandi tegevuskava. See sisaldab järelejäänud kitsaskohtade kõrvaldamiseks

²² Esimese sellise tegevuskava võttis vastu Saksamaa Liitvabariigi valitsus 16. juulil 2014.

²³ Vt nt Science Europe 2013. aasta detsembri avaldus ERA kohta (http://www.scienceeurope.org/uploads/PublicDocumentsAndSpeeches/120717_Science_Europe_ERA_Statement.pdf) ning Teadusülikoolide Liidu (LERU) 2014. aasta mai ülevaadetokument „An ERA for a change” (http://www.leru.org/files/publications/BP_ERAOFCCHANGE_FINAL.pdf).

²⁴ Üldise toetuslepingu artikkel 32 (http://ec.europa.eu/research/participants/portal/desktop/en/funding/reference_docs.html#h2020-mga).

²⁵ Üldise toetuslepingu artikkel 33.

vajalikke suuniseid ja põhimeetmeid. Tegevuskava on väga tähtis selleks, et suunata ERA rakendamist riikides, ja samas on selles arvestatud riiklike teadussüsteemide erinevusega. Liikmesriigid peaksid pöörama ERA-le suuremat tähelepanu, kui nad koostavad riiklikke teadusuuringute ja innovatsiooni strateegiaid, mida rakendatakse ERA-d käsitlevate, konkreetsetele vajadustele kohandatud riiklike tegevuskavade ja algatuste kaudu. ERA arendamise soodustamiseks võib kaaluda mitmesuguseid viise, sh vajaduse korral ka õigusandlikke – lähtudes Euroopa Liidu toimimise lepingu uutest ERAga seotud sätetest.

Lisaks algatab komisjon liikmesriikidega arutelu selle kohta, kuidas oleks kõige parem koordineerida ja ühtlustada riiklikke teadusstrateegiaid ning koondada ühiskonnaprobleeme käsitlevate valdkondade rahastamist, et suurendada mõju ELi tasandil. Arutelu tulemusel võiks näiteks määratleda riikliku rahastamise taseme, mis kulutatakse koordineeritud Euroopa raamistiku kohaselt, ning meetmed, mille abil suurendada ühises kavandamises osalevate riikide arvu.

Et luua esmatähtis kestlik Euroopa teadustaristu, on vaja teadustaristuid käsitlevad riiklikud ja Euroopa tasandi tegevuskavad omavahel suuremasse vastavusse viia ning koondada seonduvat rahastamist.

Samuti tuleks suurendada rahvusvahelist koostööd kui ERA meetmete valdkonnaülest prioriteeti. Rahvusvahelise teadus- ja innovatsioonikoostöö strateegias on Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni riikide, ELiga ühinevate riikide ja Euroopa naabruspoliitika riikide suhtes raskuspunkt nende lõimimisel või nende tegevuse kooskõlla viimisel ERAga.

Uute sidusrühmade kaasamine

Et riikide ja Euroopa sidusrühmad annaksid täieliku panuse ERA väärtuste edendamisse ja ERAst kasu saamisse, peaksid nad põhjalikult osalema riiklike ERA tegevuskavade koostamises ja seega ka ERA rakendamises. Sidusrühmade platvorm on hea vahend, mille abil ERAga seotud poliitikat kujundada ja ERA-d rakendada. Platvormi võiks laiendada, et kaasata sellesse veelgi rohkem teadusuuringutega seotud isikuid. ERA tulevane edu sõltub teadlaste ja sidusrühmade huvist ja aktiivsest osalemisest, et teadusuuringud kajastaksid ühiskonna vajadusi ja probleeme.

Teadus- ja innovatsioonitegevusega ühiskonnale võimalikult suure kasu toomine

Euroopa ja riikide tasandil on vaja teaduse ja innovatsiooni eesmäärke paljudes seonduvates poliitikameetmetes rohkem arvesse võtta. ERA põhiülesanne on kasutada ära kõik Euroopa avatud teadussüsteemide võimalused ja soodustada innovatsiooni. Teadussektoritele keskendudes saab Euroopa tagada piirkondadele raamistiku, millele toetudes saavad nad spetsialiseeruda oma pädevusvaldkondadele. See üleeuroopaline lähenemisviis arukale spetsialiseerumisele annab tulemuseks kooskõlastatuma teadusstrateegia, mille kohaselt koonduvad kõige helgemad pead kokku tipptasemel teadusuuringute tegemiseks. Piiriülesed piirkondlikud lähenemisviisid aitavad levitada tipptaset teadusuuringutes ja suurendada ERA meetmete rakendamist.

Tulevaste teaduse ja innovatsiooniga seotud poliitikaalgatuste oluline eesmärk peab olema saavutada täiesti toimiv ERA. Sealjuures tuleks tunnistada, et teadus peab tooma kaasa kestlikke lahendusi ühiskonnaprobleemidele, et kasvab nõudlus usaldusväärsete ja vastutustundega tehtud teadusuuringute järele ning et toimub areng teadusuuringute tegemise ja nende tulemuste jagamise uue viisi suunas (st Science 2.0).

Euroopa Komisjoni jätkuv toetus ERA-le

Komisjon toetab ka edaspidi liikmesriike ja teadusuuringute sidusrühmi nende püüetes tugevdada ERA-d, andes neile teavet olemasolevate heade tavade kohta. Ta loob programmi „Horisont 2020” alusel poliitika toetusvahendi ja korraldab vastastikuse õppe seminare. Komisjon tagab, et programmiga „Horisont 2020” toetatakse ERA toimimist nii sihipäraste kui ka valdkonnaüleste meetmete kaudu. Üks selge näide ELi toetusest ERA-le on Euroopa teadusasutuste jaoks peagi loodav pensionikogumisvahend (RESAVER),²⁶ mille kaudu kõrvaldatakse teadlaste liikuvust takistavad tõkked ja tagatakse neile kindel ja jätkusuutlik pension ning aidatakse seega luua Euroopa tööturg teadlastele.

ERA seire tugevdamine

ERA järelevalvemehhanism põhineb liikmesriikidega kokkulepitud näitajatel ja andmekogumismehhanismidel. ERA seire on osutunud kasulikuks ERAGA seotud poliitikameetmete edu mõõtmisel. Ent seiret saab teha vaid teataval määral, sest uuringud on vabatahtlikud. See piirab tulemuste kasutamist poliitikakujundamises. Tuleb teha veelgi tööd ERAGA seotud edusammude oluliste näitajate kindlaksmääramiseks ja viimistlemiseks ning võib-olla ka laiendada ERA järelevalvemehhanismi ulatust.

4. JÄRELDUSED

Aruanne annab kinnitust, et ERA partnerluses osalejad on teinud ERA rakendamisel tublisid edusamme. 2012. aasta ERA teatise kohased ERA rajamise lõpuleviimise tingimused on nüüd loodud:

- järjest rohkem liikmesriike võtab ERA-d toetavaid meetmeid ja võtab neid arvesse oma riiklikes reformiprogrammides;
- sidusrühmade organisatsioonid toetavad pidevalt ERA eesmärke;
- EL on lõiminud ERA Euroopa poolaastasse, rahastab märkimisväärselt ERA meetmeid ning edendab programmi „Horisont 2020” kaudu avatud värbamist, avatud juurdepääsu väljaannetele ja andmetele ning soolist võrdõiguslikkust;
- loodud on tugev järelevalvemehhanism, mille abil saadakse andmeid tehtud edusammude kohta. See mehhanism on ERAGA seotud poliitika kujundamise tähtis komponent.

ERA, nagu ka siseturu rajamise lõpuleviimine on järkjärguline protsess. ERA täielikult toimivaks muutmiseks on aga vaja enamat teha ning nüüd, rohkem kui iial varem, tuleb

²⁶ <http://ec.europa.eu/euraxess/index.cfm/rights/resaver>

liikmesriikidel ja teadusuuringute sidusrühmadel rakendada vajalikke ERA reforme ja ERA toimima panna.

ERA meetmete järgimine on seotud paremate tulemustega:

- avatud ja köitvad teadussüsteemid on innovatiivsemad;
- ERA meetmeid rakendavatest asutustest pärineb rohkem kirjutisi ja patenditaotlusi iga teadlase kohta.

ERA-d ei saa rakendada ainult ühel viisil. Eelkõige tundub, et

- ERA on tõhusam, kui võetakse riiklikke meetmeid, mida toetavad teadusuuringuid rahastavad ja tegevad organisatsioonid;
- väikesed organisatsioonid rakendavad ERA meetmeid vähem kui suured organisatsioonid.